

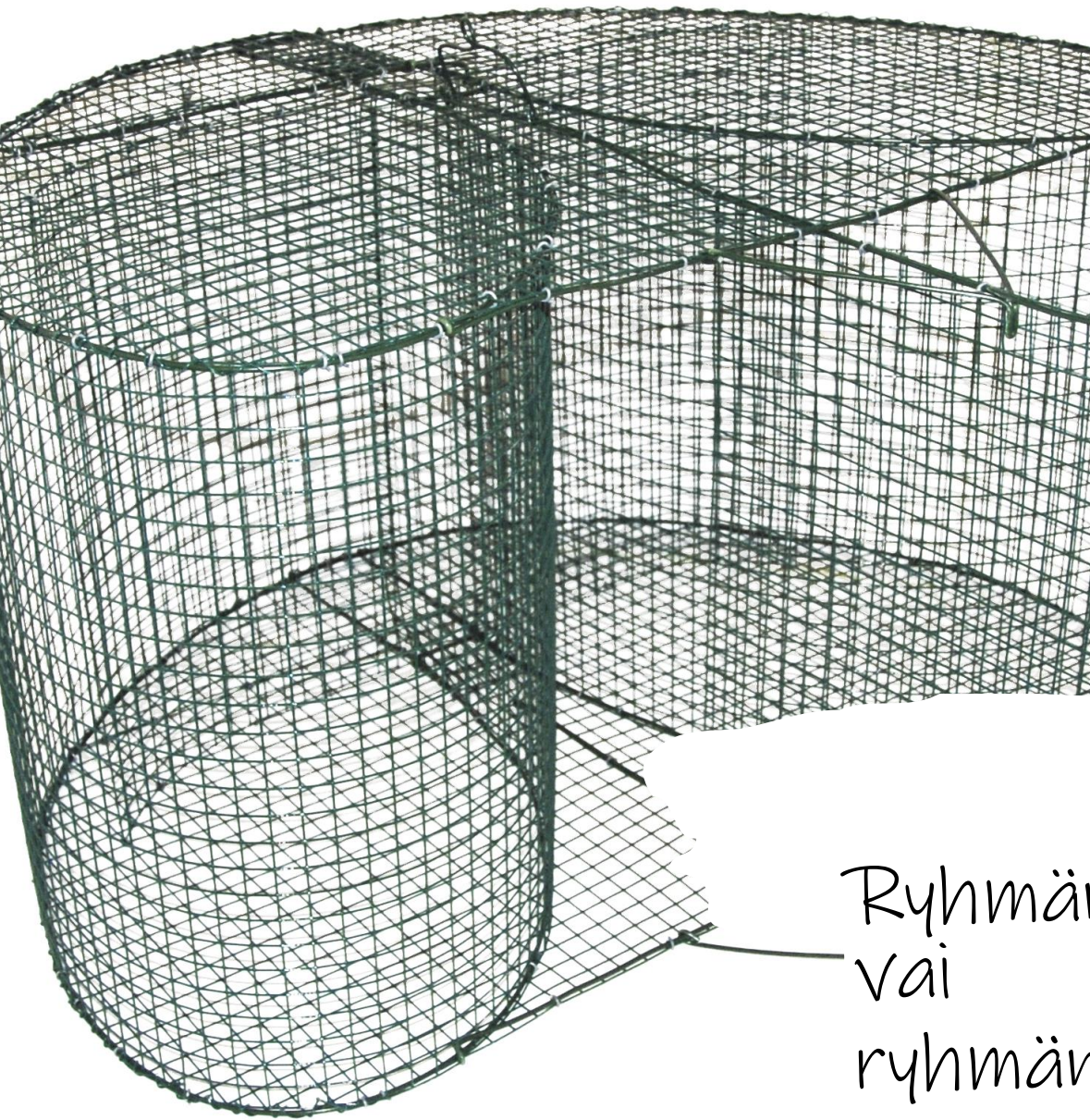

Ryhmäilmiot & ryhmän ohjaaminen opettajan työn ytimessä

OKLA1029/ERIS320

Aalto & Kainulainen

syksyllä 2025

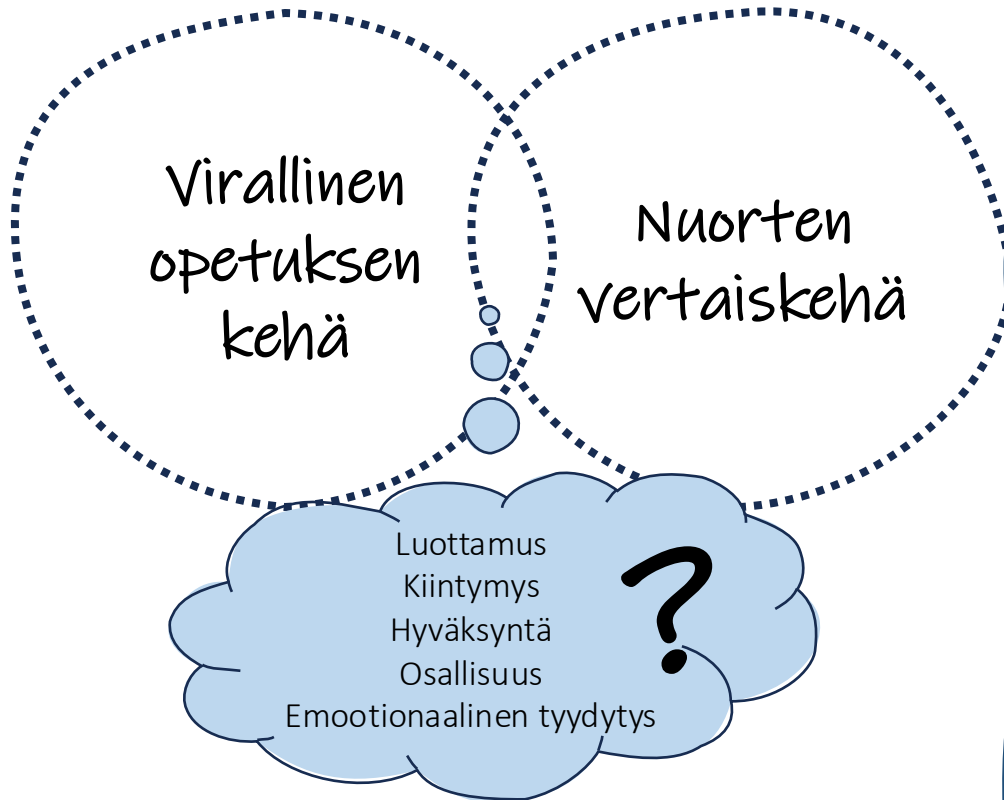
RyhmänHALLINTAA
vai
ryhmänOHJAAMISTA?!

Ks. [Arvokkuutta ja saunakavereita](#) (Gutsy Go)

Koulun kaksi pedagogista kehää

Lapselle/nuorelle koulu on ensisijaisesti

ryhmätila

- Kehät ovat erillisiä mutta limittyviä kasvun ja oppimisen kenttiä
- Kehät noudattavat erilaisia periaatteita ja tuottavat erilaisia odotuksia
- Lapsen/nuoren luotava suhde molempiin
  - orientoituminen oppimiseen ja opiskeluun: pedagoginen tuki
  - vertaiskehä: miten jäseneksi päästään ja siinä pysytään? tunnetaso, hyväksymisen kokemukset, yksinäiseksi leimautumisen pelko, sosiaalinen paine
- Kehillä on erilaiset aikajänteet
- Kehät voivat häiritä toisiaan: kavereiden läsnäolo tai niiden puute
- Millaisia ovat virallisen kehän keinot hahmottaa ja puuttua vertaiskehän hienovireiseen vuorovaikutukseen ja sen hiertymiin?

(Hoikkala & Paju, 2013; Kiilakoski & Lanas, 2022;
Korkiamäki & Wirola, 2022)

Miten käsitellä kehä? Koulun toimintatapoja

(Aaltonen, 2011; Kiilakoski & Lanas, 2022)

Passiivinen koulun toimintatapa

- Vertaistoiminnan vaikutusta ei tunnisteta
- Oppilaiden välisestä vuorovaikutuksesta ei kiinnostuta
- Fokuksessa häiriötön koulun pedagoginen toiminta
- Vertaisoppimisen kehä nähdään potentiaalisina häiriöinä, ei oppimiskokemuksina
- Tavoitteena ei ole edistää sosiaalista oppimista vertaiskehän avulla – tilanteiden merkitystä pyritään häivyttämään

Aggressiivinen koulun toimintatapa

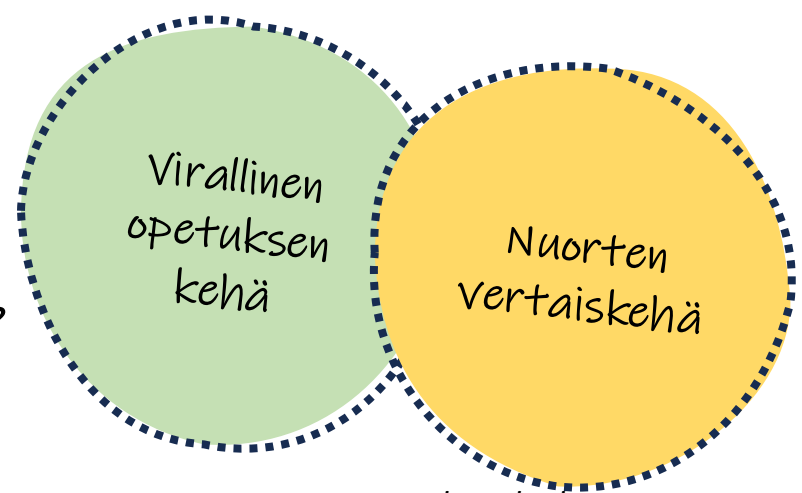
- Tiukka puuttuminen kontrollin ja kurin keinoin, kun vv vaikuttaa viralliseen kehään
- Vertaiskehän olemassaolo tunnustetaan mutta lähinnä negatiivisiksi koettujen asioiden torjunnan kautta
- Moniammatillinen yhteistyö häiriöiden ratkomisessa, mutta tavoitteena ei ole ottaa asiaa koko yhteisön oppimisen kohteeksi
- Pyrkimys minimoida häiritsevää vaikutus
- Kontrolloidaan nuorten keskinäistä toimintaa, ei keskustella tai opita siitä

Välittävä koulun toimintatapa

- Tunnistetaan vertaiskehän olemassaolo sitä pyritään aktiivisesti tukemaan
- Erilaisia keinoja, jotka ensisijaisesti kasvatuksellisia, ei kurinpidollisia
- Pyrkimys vaikuttaa ennalta ryhmädynamiikkaan
- Jos häiriö pyritään vain poistamaan, sen juurisyy jää hoitamatta → kuunnellaan häiriötä ja muokataan normia (esim. liikkuminen luokassa, oppilaiden juttelu, oppilaiden väliset konfliktit)
- Koulun kaksi kehää vuorovaikutukseen keskenään

Häiriö luokassa?

Mikä tulkitaan häiriöksi ja mihin puututaan?
Lakki päässä? Juttelu? Kännykkä? Joku huutaa?
Liikkuminen?

Häiriö rikkoo tai kyseenalaistaa jotakin olemassa olevaa toimintatapaa tai hankaloittaa sitä.

Häiriö tulkitaan aina vasten sosiaalista taustaansa (tulkinnot vaihtelevat mm. maantieteellisten alueiden, koulujen ja luokkien, koulun eri paikkojen ja eri toimijoiden mukaan).

Vertaiskehässä ilmenevä häiriö vaikuttaa koulun oppimiskokemuksiin

Oppituntia häiritsevän toiminnan takana on laajempia ulottuvuuksia eivätkä nuoret osaa itse niitä ratkaista.

→ negatiivinen kehä → Fokus ennaltaehkäisyyn!

”Opettajan työssä auttaa, jos päästetään irti toiveesta pitää asiat hallittavina ja antaudutaan pohtimaan nuorten kanssa yhdessä heille tärkeitä asioita.”

(Lanas & Kiilakoski 2022)

Mistä hyvä pedagogiikka on tehty?
Mitä tekemistä ryhmällä ja ryhmän
ohjaamisella on hyvän pedagogiikan
kanssa?!

Oppilasta ja oppimista tukevan pedagogiikan suhde ryhmänohjaamiseen

Kyky ohjata ryhmää asettamalla selkeät tavoitteet oppimiselle sekä kyky toimia proaktiivisesti niiden edistämiseksi

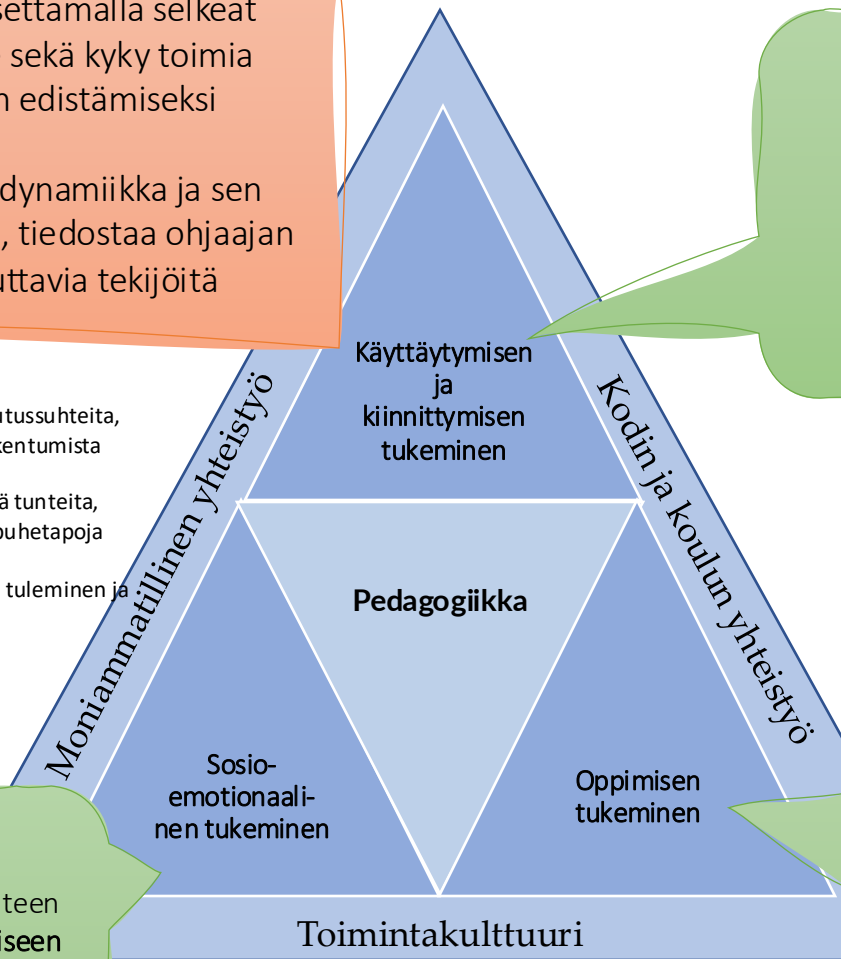
Kyky ymmärtää ryhmädynamiikka ja sen merkitystä ohjaamisessa, tiedostaa ohjaajan roolin ja siihen vaikuttavia tekijöitä

Kyky luoda ja ylläpitää ja tukea vuorovaikutussuhteita, jotka edistävät myönteisen ilmapiirin rakentumista

Kyky tiedostaa ja käsitellä omia kielteisiä tunteita, vuorovaikutusta haittaavia toiminta- ja puhetaapoja

Kyky mahdollistaa oppilaan tarpeiden esiin tuleminen ja täytyminen

huomio opettajan ja oppilaiden vuorovaikutussuhteen lämpimyyteen, **ryhmän myönteiseen ilmapiiriin**, oppilaiden keskinäisiin hyviin suhteisiin ja opettajan sensitiivisyyteen

huomio toiminnan organisointiin mm. selkeiden tavoitteiden ja proaktiivisen toiminnan kautta;
kiinnitetään huomio ryhmän toimintojen tehokkuuteen, monipuolisuuteen ja tavoitteellisuuteen sekä oppilaiden motivaation tukemiseen

Kyky suunnitella ja toteuttaa oppijoiden yksilöllisiä tarpeita huomioivaa ja/tai esteetöntä opetusta.

Kyky suunnitella ja toteuttaa kielitietoista ja monikielistä opetusta

Kyky ymmärtää opetusdialogin periaatteita ja hyödyntää niitä osana opetusta

huomio ohjauksen ja opetuksen laatuun, kuten ymmärtämisen, analyttisyyden, kriittisyyden ja ongelmanratkaisun tukemiseen sekä käsitteiden oppimiseen, palautteeseen ja opetuksen dialogisuuteen

Ryhmän ohjaaminen pedagogisena osaamisena

Kykyä ohjata ryhmää asettamalla selkeät tavoitteet oppimistilanteille ja niissä käyttäytymiselle sekä kyky toimia proaktiivisesti

Kykyä ymmärtää ryhmädynamiikkaa ja ohjaajan roolia sen muotoutumisessa sekä ryhmädynamiikan merkitystä oppimiselle ja ohjaamiselle

2.1. Kyky ohjata ryhmää asettamalla selkeät tavoitteet oppimistilanteille ja niissä käyttäytymiselle sekä kyky toimia proaktiivisesti

Selkeät tavoitteet ja niiden yhteinen ymmärtäminen edistävät oppijan työskentelyä (mm. Emmer & Sought, 2001; Pianta ym. 2012). Huolellinen etukäteissuunnittelu, oppimistilanteiden monitorointi sekä oppijan toiminnan seuraaminen ja tarpeiden ennakointi tukevat ohjaajan proaktiivista toimintaa oppimistilanteissa. Myönteiseen palautteeseen keskittyvän ja proaktiivisen ohjauksen on havaittu edistävän oppijan mahdollisuuksia korkeampiin oppimistuloksiin ja toivottuun käyttäytymiseen sitoutumiseen (mm. Kern & Clements, 2007).

Hatara osaaminen	Kohtalainen osaaminen	Hyvä osaaminen	Vahva osaaminen	Asiantunteva osaaminen
Tiedostan jossain määrin selkeiden tavoitteiden merkityksen ryhmän ohjaamisen perustana. Tämä ei kuitenkaan vielä välity omaan toimintaani enkä pysty havainnoimaan ryhmää ohjatakseeni sitä tarkoituksenmukaisesti.	Kykenen asettamaan selkeät tavoitteet oppimiselle ja viestimään ne oppijoille jossain määrin. Ryhmänohjaustilanteissa ryhmän toiminnan havainnointi ja ohjaaminen havaintojen perusteella on minulle kuitenkin vielä haastavaa, en pysty ennakoimaan ja siksi tartun tilanteisiin useimmiten silloin kun ne ilmenevät.	Asetan oppimiselle ja ryhmän toiminnalle selkeät tavoitteet ja tuen ryhmää niiden sisäistämisessä. Pysin havainnoimaan ryhmää aktiivisesti ja ennakoimaan erityisesti haastavia tilanteita. Pysin antamaan kannustavaa palautetta ohjatakseeni ryhmää toimimaan tavoitteiden mukaisesti.	Minulla on kattava ymmärrys selkeiden tavoitteiden ja proaktiivisen toiminnan merkityksestä ryhmän ohjaamisessa ja motivoinnissa. Ohjaustilanteissa havainnoin ryhmää aktiivisesti ja annan kannustavaa palautetta edistääkseni ryhmän tavoitteiden mukaista toimintaa.	Toimintaani ohjaa syvä ymmärrys selkeiden tavoitteiden ja proaktiivisen toiminnan merkityksestä ryhmän ohjaamisessa ja motivoinnissa. Kannan vastuuta ja pyrin omalla toiminnallani mallintamaan ja kielentämään proaktiivisia ohjaukseen käytänteitä työyhteisössäni.

Esimerkkinä työrauha

Työrauhan tukemisen lähtökohdat (Närhi, 2022) :

- aikuiset luovat tilanteet sellaisiksi, jotka
  - vahvemmin ohjaavat oppilaita toivottuun käyttäytymiseen ja
  - antavat oppilaille tehokkaampaa palautetta siitä, miten he ovat käyttäytymisessään onnistuneet
- vastaavasti **aikuisten mietintä** tukitoimien lähtökohtana
  - **miten me** vahvemmin **ohjaamme** oppilaita toivottuun käyttäytymiseen sekä
  - **miten me annamme** oppilaille selkeämmin **palautetta** siitä, mikä käyttäytyminen on toivottua, mikä ei-toivottua
- eli suunnittelussa – **Mitä me teemme aikuisina eri tavalla kuin ennen?**

2.2. Kyky ymmärtää ryhmädynamiikkaa ja ohjaajan roolia sen muotoutumisessa sekä ryhmädynamiikan merkitystä oppimiselle ja ohjaamiselle

Ryhmädynamiikalla ja ryhmän ohjaajalla sen muotoutumisessa on keskeinen merkitys ryhmän ilmapiirille ja sen myötä oppimiseen ryhmässä. Siten ohjaajan tehtävänä on tukea ryhmää tarkoituksenmukaisesti sen eri kehitysvaiheissa ja ymmärtää ryhmän jäsenten välisen ja ryhmien välisen vuorovaikutuksen ilmiöitä (ks. esim. Bion 1979; Tuckman 1965; Gałajda 2012.) Ohjaajan tulee ymmärtää myös oma roolinsa ohjaajana ja oman ohjaustyönsä vaikutus ryhmään niin oppimisen ja toiminnan ohjauksessa (pintatasolla) kuin ryhmäprosessien ohjaukseen (syvätasolla). (Ks. esim. Bion 1979; Nikkola 2011.)

Hatara osaaminen	Kohtalainen osaaminen	Hyvä osaaminen	Vahva osaaminen	Asiantunteva osaaminen
Tiedän, että ryhmillä on erilaisia kehitysvaiheita mutten juurikaan osaa huomioida tai tukea ryhmää eri vaiheiden aikana tai en tunnista ryhmän tarpeita. Kykenen keskittymään vain ryhmän pintatason ohjaamiseen. Minun on vaikeaa hahmottaa omaa rooliani ohjaajana ja suhteessa ryhmään.	Tunnistan ryhmän kehitysvaiheiden tunnusmerkkejä sekä muita ryhmän dynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä (esim. tapoja olla vuorovaikutuksessa, rooleja ja valtasuhteita). Tiedostan ohjaajan ja ryhmän välisen suhteen moniulotteisuuden ja ryhmän merkityksen oppimiselle ja hyvinvoinnille. En kuitenkaan omassa ohjaustyössäni pysty huomioimaan niitä tai joudun keskittymään niihin muun toiminnan kustannuksella.	Ymmärrän ryhmän merkityksen oppimiselle ja hyvinvoinnille ja pyrin panostamaan ryhmän ohjaamiseen ryhmäprosessien tasollakin. Minulla on keinoja selvittää ryhmän tarpeita ja pyrin vastaamaan niihin ohjaustyössäni. Tiedostan oman toimintani myönteisen ja kielteisen vaikutuksen ryhmään sekä ryhmän vaikutuksen itseeni mutten aina pysty toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla.	Minulla on kattava ymmärrys ryhmädynamiikasta, siihen vaikuttavista tekijöistä ja sen merkityksestä oppimisen ohjaamisessa. Minulla on lukuisia keinoja ryhmän toiminnan havainnointiin ja tarpeiden tunnistamiseen. Niiden huomiointi luo pohjan oppimisprosessien suunnittelulle. Reflektoin aktiivisesti omaa toimintaani ja suhdettani ryhmään ja sen jäseniin.	Toimintaani ohjaa syvä ymmärrys ryhmädynamiikasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Pyrin kehittämään ohjaajuuttani jatkuvan reflektoinnin avulla. Kannan vastuuta ja pyrin omalla toiminnallani mallintamaan ryhmädynamiikan ja ryhmän ohjauksen merkityksellisyyttä omassa työyhteisössäni.

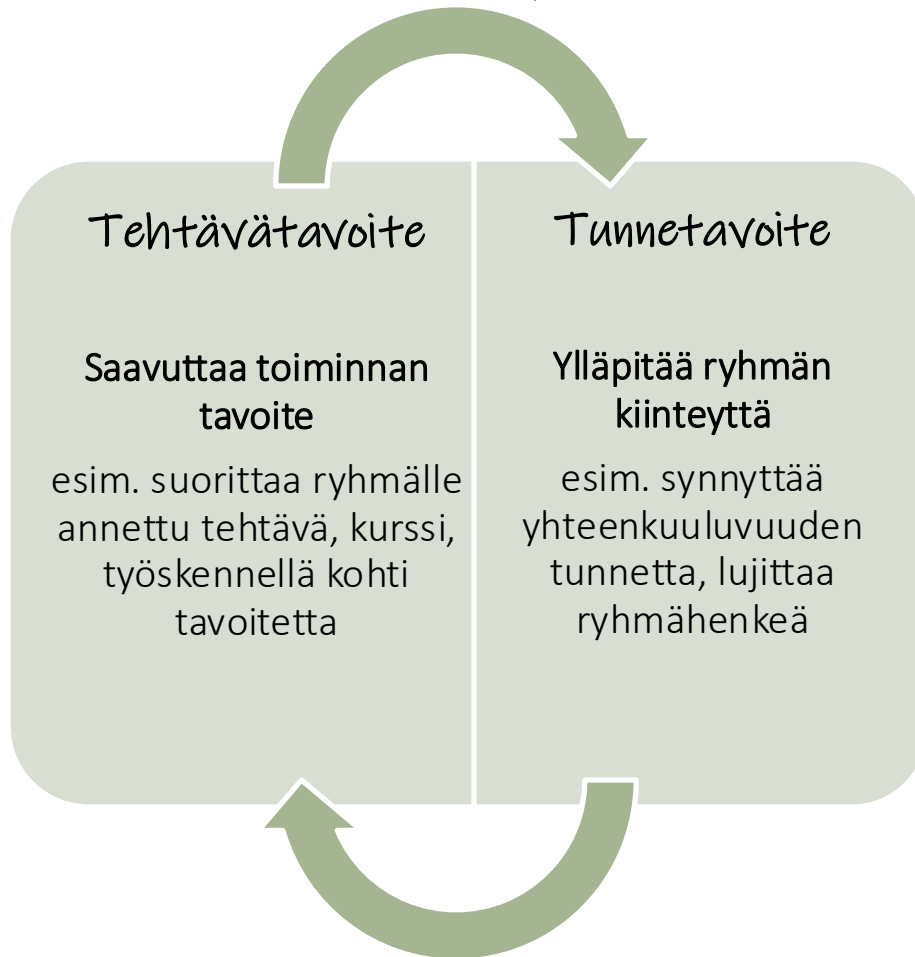

Ryhmän anatomiaa ja fysiologiaa:

- Ryhmän kaksoistavoite ja sen tukeminen
- Ryhmässä toimimisen taitojen tukeminen
- Ryhmäpaineen vaikutus yksilön toimintaan
- Normit ja socialisaatio
- Tehtäväroolit (osallistumistavat) ja epäviralliset roolit
- Ryhmän työskentelytilat ja kehitysvaiheet
- Turvallisen ilmapiirin rakentaminen
- Tietoisuus ohjaussuhteeseen liittyvistä jännitteistä
- Kiusaaminen ryhmäilmiönä

Ryhmällä on kaksoistavoite

Kiinteys taas puolestaan on riippuvainen ryhmän jäsenten tyytyväisyydestä ryhmän perustehtävän suorittamiseen.

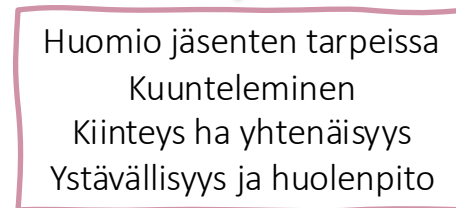
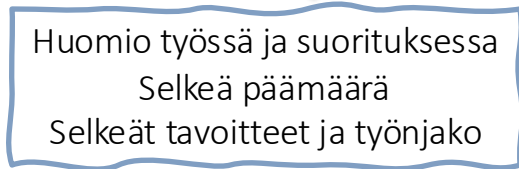
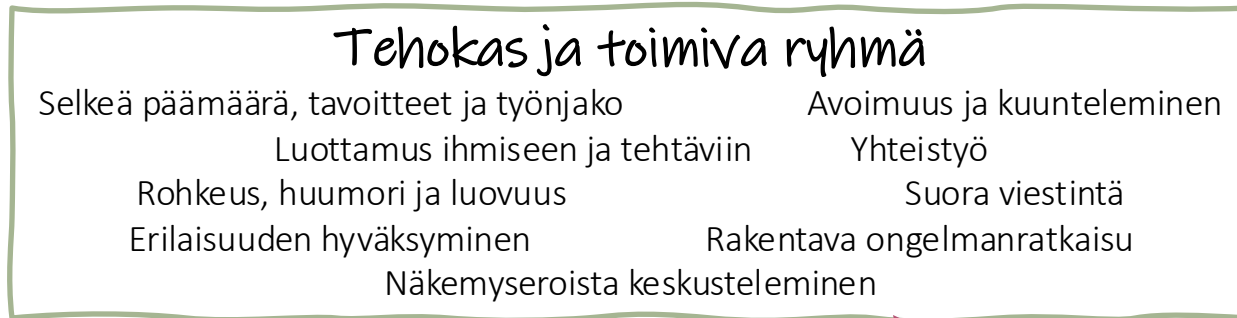
Turvallinen ja kannustava ilmapiiri

on tärkeä myös ryhmän yksittäisen jäsenen kehittymisen ja suorittamisen kannalta. Ilman turvallista ilmapiiriä kukaan ei uskalla yrittää, esittää mielipiteitä ja joskus myös epäonnistua, mikä olisi oppimisen ja ideoinnin kannalta erittäin tärkeää.

Ryhmän perustehtävän onnistumiseen vaikuttaa ryhmän koossa pysyminen ja kiinteys eli se, kuinka hyvin ryhmä saavuttaa tunnetavoitteensa.

Tehokas ja toimiva ryhmä

(Salmi, Rovio & Lintunen, 2009)

Tulos- ja tehtäväkeskeinen ryhmä

Jäsentenvälinen kilpailu
Yksin yrittäminen
Alaryhmiä ja niiden välisiä klikkejä
Autoritaarinen johtaminen
Jatkuva paine onnistumisesta
Pettymykset ja turhautuminen
Jännittynyt ilmapiiri

Ihmissuhdekeskeinen ryhmä

Yhdenmukaisuuden paine
Harmonian säilyttäminen ja konfliktien välttäminen
Itsesensuuri: informaation niukka etsiminen, valikoiminen ja tarkastelu
Illuusio haavoittumattomuudesta
Tavoitteiden ja niihin liittyvien vaihtoehtojen riittämätön tarkastelu
Stereotyyppiset näkemykset muista ryhmistä

Ryhmän kaksi työskentelytilaa

(Bion, 1979)

tietoinen

Työryhmätila

Perususkomus-
tila

- Riippuva ryhmä
- Parinmuodostus
- Taistelu-pako
- Yhteisyys

tiedostamaton

Millainen on mielestäsi turvallinen ryhmä?

Keskustelkaa naapurin kanssa /pohdi

- millainen on turvallinen ryhmä
- millaisia omia kokemuksia sinulla on turvallisista ryhmistä
- miten turvallista ryhmää luodaan ja tuetaan?

TUNNETAVOITE:

Turvallisen ryhmän tunnuspiirteitä

- Turvallisessa ryhmässä tulee kuulluksi ja nähdyksi
  - ”Turvallisuus on selvää tietoisuutta hyväksytyksi tulemisesta” (Aalto, 2004)
- Turvallinen ryhmä nostaa yksilöiden parhaat puolet esiin
  - ”Turvattomuus lukitsee ihmisen reagoimaan ja käyttäytymään itselle vieraalla tavalla” (Aalto, 2004)
- Psykologinen turvallisuus on parhaimmin toimivien tiimien yhteinen nimittäjä.

ASIATAVOITE: ryhmän perustehtävästä huolehtiminen

Miten parantaa ryhmän
toimimista yhdessä?

Mitä käyttäytymistä näkyy ja mitä on pinnan alla?

Mitä voimme oikeasti havaita?
Mitä tulkintoja teemme havainnoistamme?

Mitä pidämme tietoisesti pinnan alla?

Mitä tekijöitä ryhmän toiminnan taustalla todellisuudessa on?

Ryhmäilmiöt

Yksilöt
tarpeineen

Yksilöt
tunteineen

Restoratiivinen ote ryhmänohjauksessa

(Gellin, 2011; 2019; Saarholma & Turkka, 2018)

Ryhmän tutkimisesta

Missä meillä menee hyvin?

- Pystyy tekemään töitä kaikkien kanssa
- Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen
- Huumori ja hauskuus

Missä kehitettävää?

- Luoda turvallinen ilmapiiri, jossa kaikki haluavat sanoa
- Työrauha ja muiden kuuntelu
- Kaikkiin tutustuminen

Ryhmää tutkiessa tutkitaan:

X normeja

X rooleja

X yksilöiden ja ryhmän kokemuksia

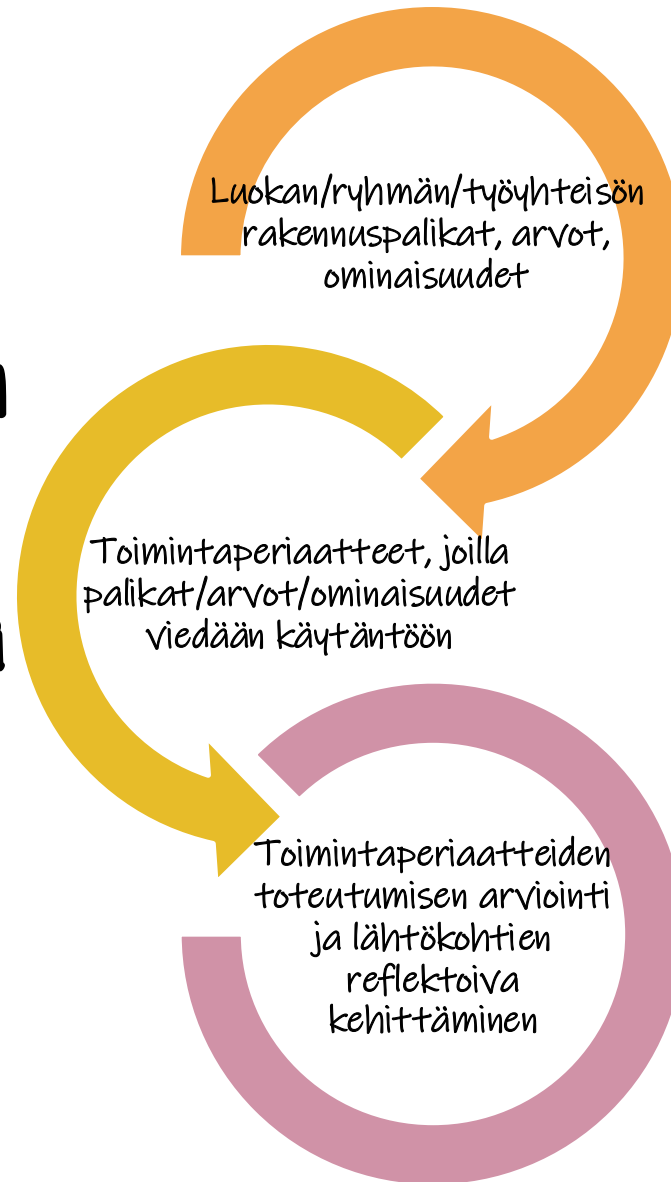
Vaajakummun koulun 4. luokka

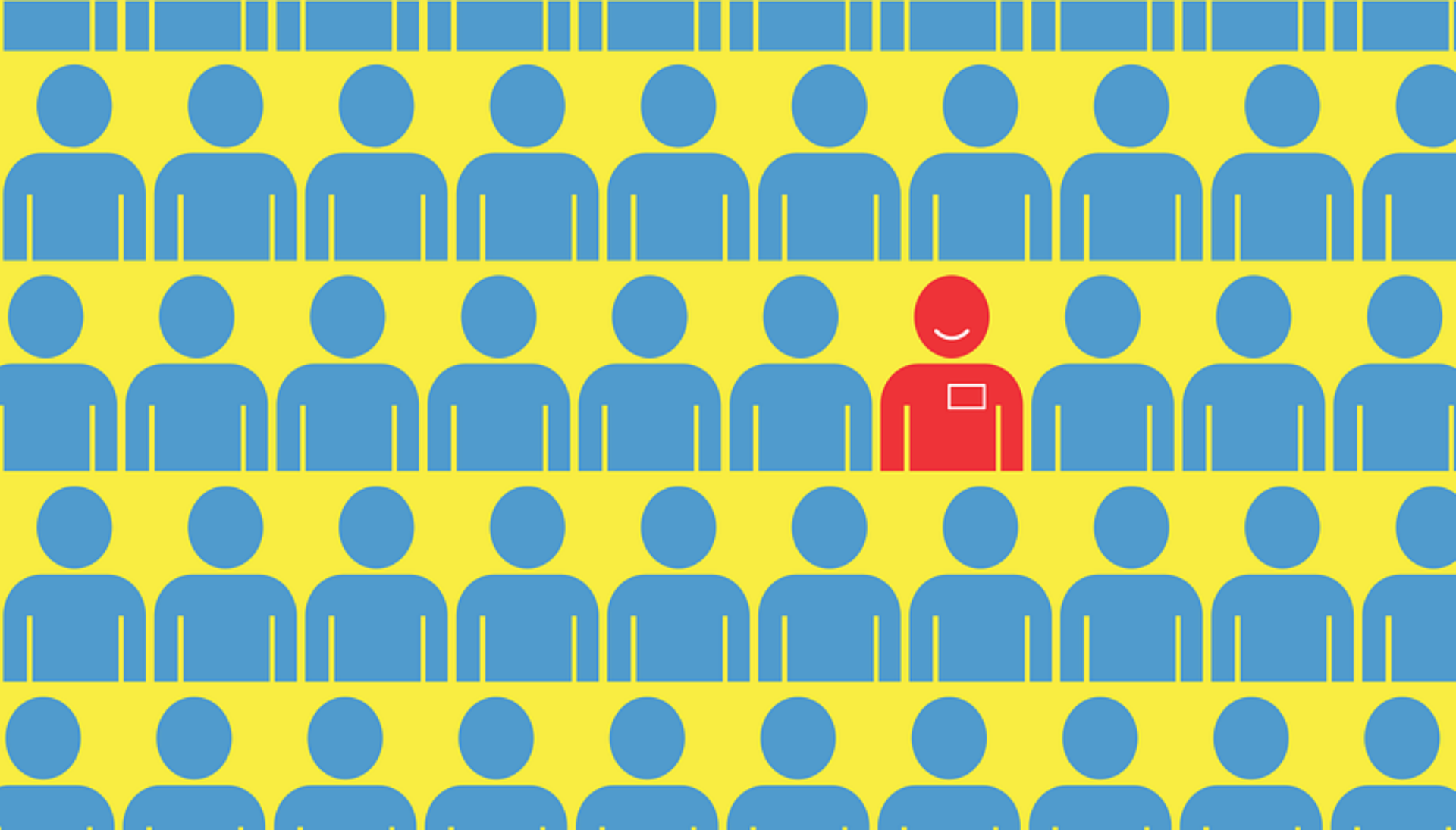
Sosiometria ryhmän tutkimisessa

(ks. esim. Poulin & Dishion, 2008; Salmivalli, 2008; Ropo, 2010;)

- Sosiometria tarkoittaa ryhmän sisäisen rakenteen mittaamista.
  - Sosiometrisen työskentelyn välineitä ovat mm. sosiaalinen atomi, kulttuuriatomi, sosiometrinen testi, sosiomatriisi, sosiogrammi ja erilaiset roolidiagrammit.
- Usein käytetty sosiometrinen menetelmä on pyytää ryhmän jokaista jäsentä nimeämään henkilöitä, joista he esim. pitävät kaikkein eniten ja kaikkein vähiten, ja saada selville esimerkiksi ystävyysuhteita ja konflikteja
  - Opettaja vois selvittää sosiaalisia suhteita monitasoisemminkin tarpeen mukaan, esim. kenen kanssa on mieluiten välkällä, vapaa-ajalla, kenen kanssa tekee parityötä/ryhmätyötä jne.
- Nimeämisten perusteella muodostuvia suhdeverkostoja ilmaistaan graafisesti **sosiogrammilla** (sosiometrisella kuviolla). Sosiogrammeja tarkastelemalla voidaan tehdä päätelmiä yksilöiden **sosiaalisesta statuksesta** eli siitä, millaisessa asemassa vertaisryhmän yksilöt ovat keskenään.

Miksei
luokankin/ryhmänkin
toimintaa,
hyvinvointia ja tilaa
tutkittaisi
systemisemmin...

Ryhmästä yksi saa tehdä eri tavalla?

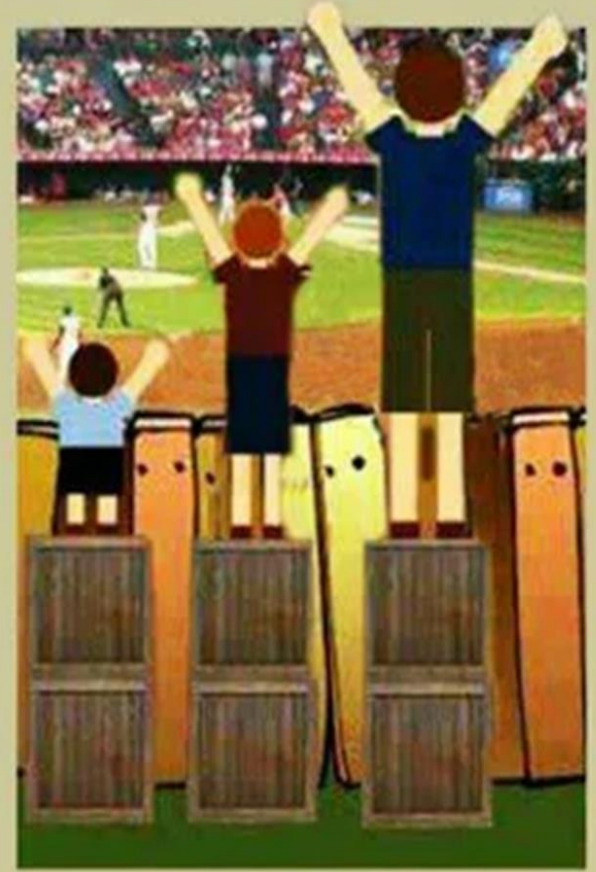
Justice and Equality does not mean that they are the same thing but they complete each other

this is justice.

this is equality

this is justice and equality

Epäreilouden kokemus on alkukantaista

<https://www.youtube.com/watch?v=kAsK4WePjPA>

VIA 9GAG.COM

RYHMÄPAINNE

- Tarkoituksena on vaikuttaa ryhmäläisten käyttäytymiseen, ajatteluun ja arvomaailmaan siten, että se vastaa ryhmän yhteisiä odotuksia.
- Nuoruusiässä ryhmäpaineen vaikutus kasvaa merkittävästi, myös koulumenestykseen tai koulussa suoriutumiseen, eivätkä nuoret välttämättä edes tiedosta sen merkitystä ja vaikutusta itseensä (ks. esim. Moldes et al., 2019; Boehnke, 2018).
- Ryhmäpaineella voi olla myös positiivisia vaikutuksia, toisaalta ryhmässä omaksuttujen sosiaalisten normien vaikutus voi yltää myös toimintaan ryhmän ulkopuolella (ks. esim. Sherif, 1935; Germar & Mojzisch, 2019).

RYHMÄPAINNE

Autonomian paradoksaalisuus:
Sosiaalinen normi voittaa oman
normin

[The Asch Experiment](#)

Onko ryhmäpaineen hyödyntäminen eettisesti hyväksyttävää?

Keskustelkaa naapurin kanssa

- millaisiin tilanteisiin olet ajautunut ryhmäpaineen vuoksi
- mitä olet tehnyt tai jättänyt tekemättä ryhmäpaineen vuoksi
- miten ryhmäpaine ja sen seuraamukset tms. ovat vaikuttaneet ajatteluusi?

Tutki, tarkastele, kyseenalaista

"Olin hyvin aktiivinen ja avulias, ja panostin tapaamisiin todella paljon. Tämä johtui pitkälti ryhmästä ja omasta suhteesta ryhmään – kun pitää porukasta, niin tekee mielellään paljon heidän eteensä."

(aineenopettajaopiskelija)

Opiskelijoiden oivalluksia ryhmäilmioiden merkityksestä open työssä

*"Oivalsin, että kuinka helposti opettaja keskittyy ongelmien ratkaisussa yksilön ongelmiin, kun pitäisi ottaa huomioon myös ryhmä."
-opintojakson tehtävästä*

*"Usein ryhmäytymiseen panostetaan lukuvuoden alussa eikä siihen enää palata, vaan toivotaan että ryhmähenki kasvaa ja vahvistuu itsestään"
-opintojakson tehtävästä*

*"Mielestäni julkaisussa oli hieno pointti:
"Kouluopetus perustuu pitkälti siihen, että oppilaat toimivat yksilöinä ja ryhmä on ikään kuin yksilön säilytyspaikka opetuksen aikana".
-opintojakson tehtävästä*

Kirjallisuutta

- Aalto, M. (2004). Ryppäästä ryhmäksi. Ryttylä: My Generation.
- Aaltonen, S. (2011). Omalla lomalla. Nuorten näkökulmia lintaamiseen. *Kasvatus* 42(5), 480–492.
- Boehnke K. (2018). Peer pressure: a cause of scholastic underachievement? A cross-cultural study of mathematical achievement among Germans, Canadians, and Israeli middle school students. *Social Psychology Education* 2018;11:149-160. DOI:10.1007/s11218-007-9041-z.
- Brilhart, J. K. & Galanes, G. (1992). *Effective group discussion*. Dubuque: WCB Publishers.
- Jääskelä, P., Klemola, U. & Valleala, U. M. (2013). Interaktiivisuudella sydämen paloa oppimiseen ja opetukseen: yliopisto-opetuksen kehittämisen tuloksia. Teoksessa Jääskelä, P., Klemola, U., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., Rasku-Puttonen, H. & Eteläpelto, A. (toim.) *Yhdessä parempaa pedagogiikkaa. Interaktiivisuus opetuksessa ja oppimisessa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 21-31.
- Gellin, M. (2011). *Sovittelu koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gellin, M. (2019). [Restoratiivinen lähestymistapa ja sovittelu peruskoulukontekstissa Kohti eheyttävän kohtaamisen toimintakulttuuria](#) *Acta electronica Universitatis Lapponiensis* 266.
- Gerlander, M. & Kostiainen, E. (2005). Jännitteisyys opettajan ja oppijan vuorovaikutussuhteissa. Prologi: puheviestinnän vuosikirja 2005. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51240/2005_Gerlander_Kostiainen.pdf?sequence=1
- Germar, M. & Mojzisch, A. (2019). Learning of social norms can lead to a persistent perceptual bias: A diffusion model approach. *Journal of Experimental Social Psychology*. Volume 84, September 2019. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2019.03.012>
- Hoikkala, T. & Paju, P. (2013). *Apina pulpetissa – Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkasilta, J. (2022). ADHD oireisessa koulussa: häiriön sosiokulttuurinen tarkastelu. Teoksessa Lanas, M. & Kiilakoski, T. (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Vastapaino. s. 81–106.
- Laine, K. (2005). *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Helsinki: Otava.
- Lanas, M. & Kiilakoski, T. (2022) Johdanto: Mirka heittää kirjansa lätäkköön. Teoksessa Lanas, M. & Kiilakoski, T. (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Vastapaino. s. 7–30.
- Kiilakoski, T. & Lanas, M. (2022). Kahden kehän koulu. Teoksessa Lanas, M. & Kiilakoski, T. (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Vastapaino. s. 151–174.
- Korkiamäki, & Wiro, (2022). Hyödyllistä ja häiritsevää. Teoksessa Lanas, M. & Kiilakoski, T. (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Vastapaino. s. 129–150 .

- Laninga-Wijnen, L., Harakeh, Z., Garandeanu, C. F., Dijkstra, J. K., Veenstra, R., & Vollebergh, W. A. (2019). Classroom popularity hierarchy predicts prosocial and aggressive popularity norms across the school year. *Child Development, 90*(5), 637–653. <https://doi.org/10.1111/cdev.13228>.
- Moldes, V. M., Biton, C. L. L., Gonzaga, D. J., Moneva, J.C. (2019). Students, Peer Pressure and their Academic Performance in School. *International Journal of Scientific and Research Publications*, Volume 9, Issue 1, January 2019, 300 – 313. DOI: 10.29322/IJSRP.9.01.2019.p8541
- Nikkola, T. (2011). Oppimisen esteet ja mahdollisuudet ryhmässä. Syyllisyyden kehittyminen syntipukki-ilmiöksi opiskeluryhmässä ohjaajan tulkitsemana. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 422.
- Nikkola, T. (2013). Miksi ryhmä ei ryhdy työhön? Teoksessa T. Nikkola, M. Rautiainen & P. Räihä (toim.) (2013) *Toinen tapa käydä koulua*. Tampere: Vastapaino, 59–91.
- Poulin, F. & Dishion, T. (2008). Methodological Issues in the Use of Peer Sociometric Nominations with Middle School Youth. *Social Development, 17*, 908–921.
- Ropo, E. (2010). Sosiometriset menetelmät kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I* (s.188–102). Jyväskylä: PS-kustannus.
- [Ryhmätilanne ja ryhmäytyminen tunnetyöskentelynä](#). Dialogi- ja tunnetaidot opetuksessa. Opetushallitus.
- Salmi, O., Rovio, E., & Lintunen, T. (2009). Ryhmän kehitystä ohjaavia voimia. Teoksessa E. Rovio, T. Lintunen & O. Salmi (toim.) *Ryhmäilmiöt liikunnassa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja, s. 87-122
- Salmivalli, C. (2008). Kaverien kanssa: vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salovaara, R. & Honkonen, T. (2011). *Rakenna hyvä luokkahenki*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Schmuck, R. A. & Schmuck, P. A. (2001). *Group processes in the classroom*. Boston: McGraw Hill.
- Sherif, M.(1935). A study of some social factors in perception. *Archives of Psychology* (Columbia University), No. 187, 1935.
- Sijtsema, J. J., Lindenberg, S. M., Ojanen, T. J., & Salmivalli, C. (2020). Direct aggression and the balance between status and affection goals in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01166-0>.
- Szczepanski, J. (1973). *Sosiologian peruskäsitteet*. Helsinki: Kansankulttuuri.